

Dnr 2006:2230

**Ämnesprovet 2006 i svenska och svenska
som andraspråk i grundskolans åk 9
och specialskolans åk 10**

Skolverket

Förord

Ämnesproven i svenska och svenska som andraspråk för skolår 9 är obligatoriska och ingår i det nationella provsystemet. Syftet med proven är att de ska konkretisera kursplanens mål, samtidigt som de ska vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet.

Resultaten från ämnesproven ger en nationell bild av kunskapsläget hos eleverna i slutet av grundskolan och utgör därmed ett av flera mått på måluppfyllelsen i svensk skola. I denna rapport redovisas en bild utifrån elevlösningar och lärarenkäter som skickats in till Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Parallellt på Skolverkets hemsida finns också en statistisk rapport om provresultaten i hela landet.

Syftet med denna rapport om ämnesproven år 2006 är att ge en återrapportering till de lärare som har genomfört proven samt att i någon mån fördjupa ett didaktiskt resonemang kring en eller flera uppgifter i provet.

Tommy Lagergren
T.f. enhetschef

Karin Hector-Stahre
Undervisningsråd

Hur gick det i svenska och svenska som andraspråk 2006?

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Birgitta Emanuelsson, Ulrika Sjöberg, Eva Östlund-Stjärnegårdh

I Skolverkets rapport om 2006 års ämnesprov i svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik för årskurs 9 görs en sammanfattande beskrivning av resultaten i de olika ämnena utifrån en totalinsamling för ca 110 000 elever. Där finns uppgifter om bortfall på de olika provdelarna och resultat i form av provbetyg i svenska och svenska som andraspråk uppdelat på flickor och pojkar men även uppdelat på elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund. Rapporten finns på Skolverkets hemsida:

<http://www.skolverket.se/> > Nationellt provsystem > Nationella prov > Resultat

För proven i svenska och svenska som andraspråk ansvarar Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, där en grupp erfarna lärare och forskare arbetar med konstruktion och utveckling av de nationella proven.

Den här rapporten bygger på Skolverkets resultatinsamling av 122 980 elever och på insända lärarenkäter, drygt 1 700 stycken. Av det inskickade elevmaterialet är 33 procent från elever som läser svenska som andraspråk, vilket är en minskning jämfört med förra året då nästan hälften av det inskickade elevmaterialet hänför sig till elever som läser svenska som andraspråk. Bland eleverna i det stora insamlingsresultatet är det endast 4 procent som läser ämnet svenska som andraspråk. Skillnaden i de två materialen kan troligen förklaras med andra insamlingsrutiner för ämnet svenska som andraspråk. I redovisningen nedan redovisas siffror för de två ämnena sammanslagna om inte annat anges.

Vilka språkliga förmågor prövar proven?

Provet för årskurs 9 är gemensamt för ämnena svenska och svenska som andraspråk. Syftet är att pröva om och hur väl eleverna når målen för skolåret. Ett andra syfte för provet är att utgöra ett stöd för lärarens betygssättning. Provresultaten är en del av det underlag läraren har när slutbetyget för varje elev ska sättas.

I ett ämne som svenska/svenska som andraspråk är det språkförmågan som prövas. Kunskapsområden som omfattar litterär beläsenhet, teoretisk förståelse av genrer, teoretisk analys av satser eller meningar, insikt i upplevelsens betydelse (av konst, litteratur, film och andra estetiska värden) kan av många skäl inte direkt prövas i ett nationellt prov. Alla dessa kunskapsområden berörs i målen att sträva mot, som är vägledande för lärarens undervisning. De realiserar emellertid på så olika sätt och efter så varierande förutsättningar att de svårligen låter sig prövas i ett prov för alla elever vid samma tillfälle. Språkförmågan, således, prövas och vad menas med det?

Språkförmåga innebär att både i tal och skrift kunna

- uttrycka sig själv och förstå andra,

- urskilja centrala delar i ett innehåll,
- reflektera, jämföra och dra slutsatser kring detta innehåll,
- visa inlevelseförmåga och tolka innebörder.

Dessa fyra punkter är övergripande, men provsituationerna skiljer sig väsentligt åt för talat respektive skrivet språk.

I delprov A och C är det skrivna ordet centralt: fokus ligger på att förstå innehåll och budskap i skrivna texter, både faktatexter och litterära texter, och att själv kunna uttrycka denna förståelse skriftligt. Därtill kommer att skriftligt kunna behandla ett ämne där inspirationen kan hämtas från provets texthäfte, men där eleven framför allt måste lita till sin egen uttrycksförmåga.

I den muntliga uppgiften, delprov B, lyssnar eleverna på litterära texter, och fokus ligger på vad texterna handlar om. Det som provas är elevens förmåga att förstå, urskilja centrala detaljer, dra slutsatser och tolka helheten. Dessutom ingår i uppgiften att fördjupa förståelsen genom samtal med en kamrat samt att själv kunna uttrycka de gemensamma slutsatserna inför resten av gruppen.

Vilka betyg får eleverna på de olika delproven och sammanvägt?

I tabell 1.1 redovisas elevernas betyg på de olika delproven och det sammanvägda provresultatet för ämnet svenska. Alla elever har inte deltagit i alla delprov och därför finns inte ett sammanvägt provbetyg för samtliga.

Tabell 1.1 Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i svenska, vt -06

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (läsförståelse)	9	32	40	19	113 143
B (muntlig uppgift)	3	44	40	13	111 393
C (skrivuppgift)	6	49	34	10	112 830
Sammanvägt provresultat	4	43	42	11	108 878

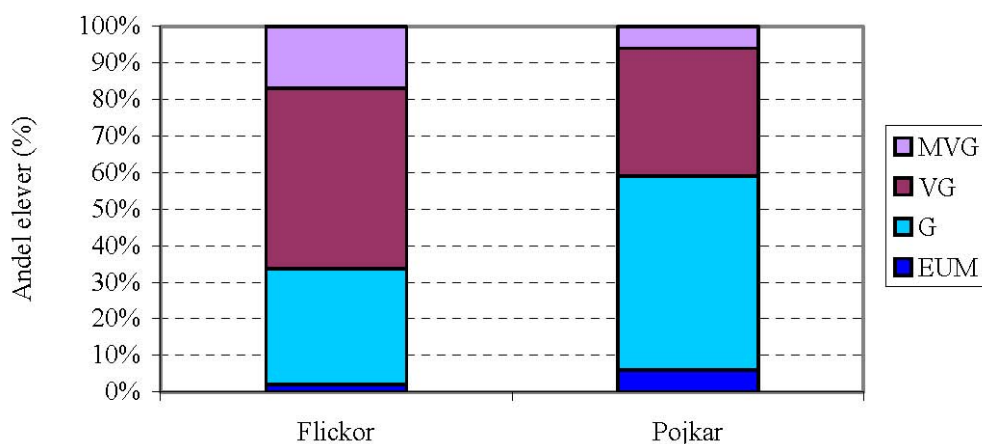
Svenska som andraspråk redovisas i tabell 1.2 med betyg på delproven och sammanvägt provresultat. Det bör observeras att elevgrupperna i tabell 1.1 och 1.2 är olika stora.

Tabell 1.2 Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i svenska
som andraspråk, vt -06

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (läsförståelse)	36	39	20	4	4 677
B (muntlig uppgift)	10	58	26	5	4 613
C (skrivuppgift)	19	57	22	3	4 679
Sammanvägt provresultat	19	56	22	2	4 493

För båda elevgrupperna gäller att flest uppnår målen i den muntliga uppgiften och att läsförståelsen är det delprov där flest inte klarar godkändgränsen. Den verkligt anmärkningsvärda siffran är hur många elever i svenska som andraspråk som inte klarar delprov A, Att läsa och förstå – 36 procent. Motsvarande resultat föregående år var 39 procent. Djupgående studier borde göras av läsförståelsedelen för andraspråkselever för att klarlägga orsakerna bakom det svaga resultatet.

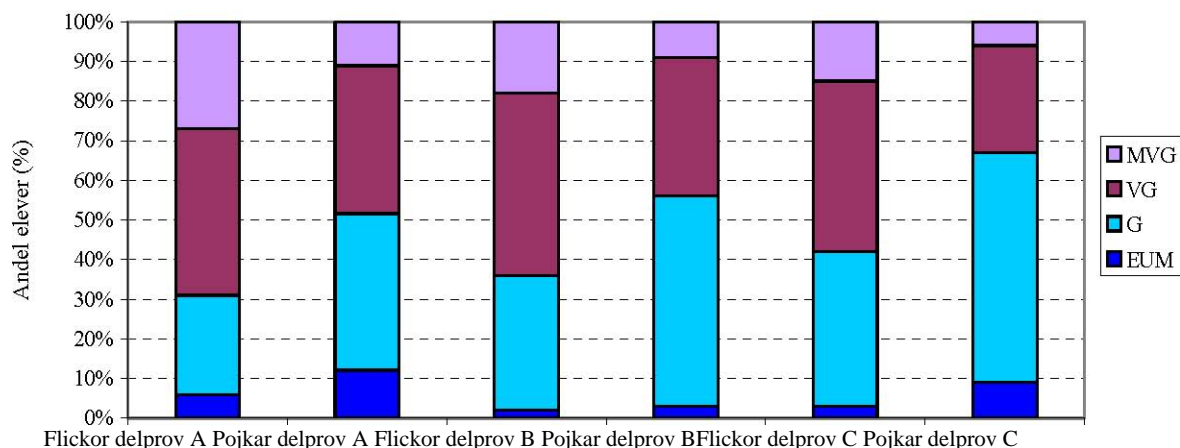
I figur 1.1 redovisas sammanvägt provbetyg uppdelat på kön och i figur 1.2 betygen på respektive delprov också uppdelat på kön.

Figur 1.1 Betygsfördelningar för sammanvägt provresultat, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov redovisas.

Flickor Pojkar

När resultaten redovisas per kön i figur 1.1 framkommer en bild som känns igen från tidigare år. Flickor har högre betyg än pojkar. Bland flickorna är VG det vanligaste betyget, medan G är det vanligaste bland pojkarna.

Figur 1.2 Betygsfördelning för delprovsbetyg, uppdelat på kön.

I delprovsredovisningen syns samma mönster som för det sammanslagna provbetyget. Flickorna ligger genomgående bättre till och har i samtliga delprov VG som det vanligaste betyget. För pojkarna framstår delprov A som det där flest elever inte uppnår målen.

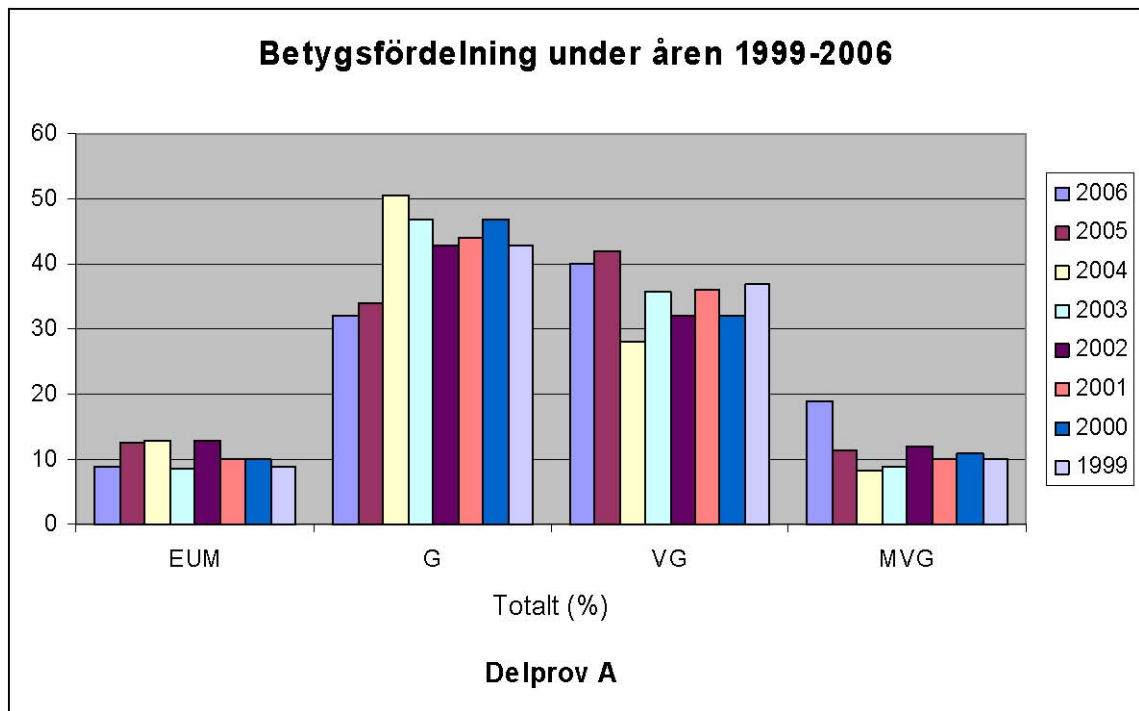
Nedan följer en redogörelse för varje delprov där också betygsmönstret visas i en översikt över åren 1999–2006.

Att förstå skriften text, delprov A

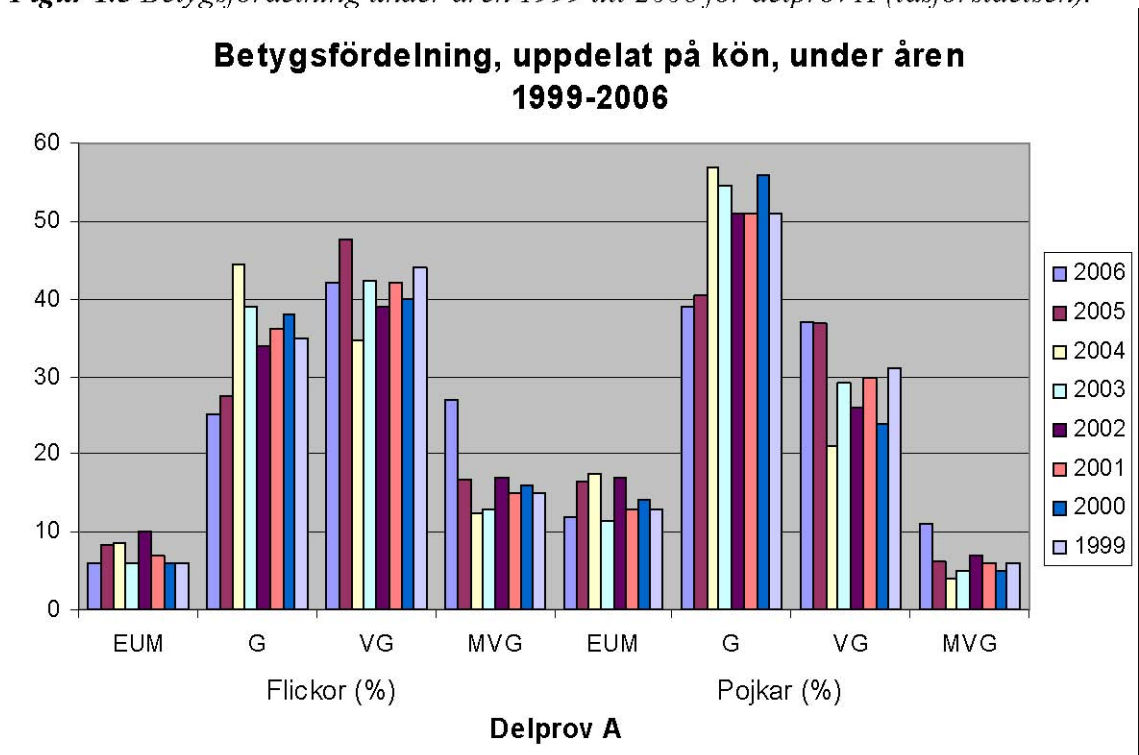
Delprov A prövar läsförmågan som den förklarats här ovanför. Det finns emellertid flera aspekter hur en människa förstår en skriven text, från att urskilja detaljer och finna fakta (både centrala och mer ovidkommande), via samband mellan orsak och verkan till att dra egna slutsatser och använda tidigare erfarenheter för att rimligt tolka textens innehåll och budskap och därmed helheten. I proven måste det finnas uppgifter där flera av dessa aspekter provas och där svaren också kan visa hur långt i sin språkliga förmåga eleven har kommit.

Att själv i skrift kunna uttrycka sin förståelse på ett begripligt sätt är viktigt – skribenten får inte alltför mycket förlita sig på att läsaren ”förstår vad jag menar, i alla fall”. Det är svårt att uttrycka komplexa tankar i skrift och just därför brukar vi framhålla att läraren som bedömer svaret, särskilt för andraspråks elever, bör fokusera begriplighet och innehåll mer än språklig form. Samma sak gäller förstås även många modersmålssvenska elever. För att i någon mån minska kraven på utförliga skriftliga svar på uppgifter i delprov A använder vi även flervalsfrågor, kompletterade med elevens motivering för det alternativ hon valt. Om varje alternativ i en sådan uppgift består av exempelvis två begrepp kräver svaret en hel del reflektion men ganska lite skrivande. Tyvärr har vi kunnat skönja att elever tycks tro att sådana frågor är lätta, och de förbiser därför att båda begreppen i rätt svarsalternativ ska stämma.

I figur 1.3 redovisas betygsfördelningen för delprov A under åren 1999–2006 och i figur 1.4 samma resultat uppdelat på kön.

Figur 1.3 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov A (läsförståelsen).

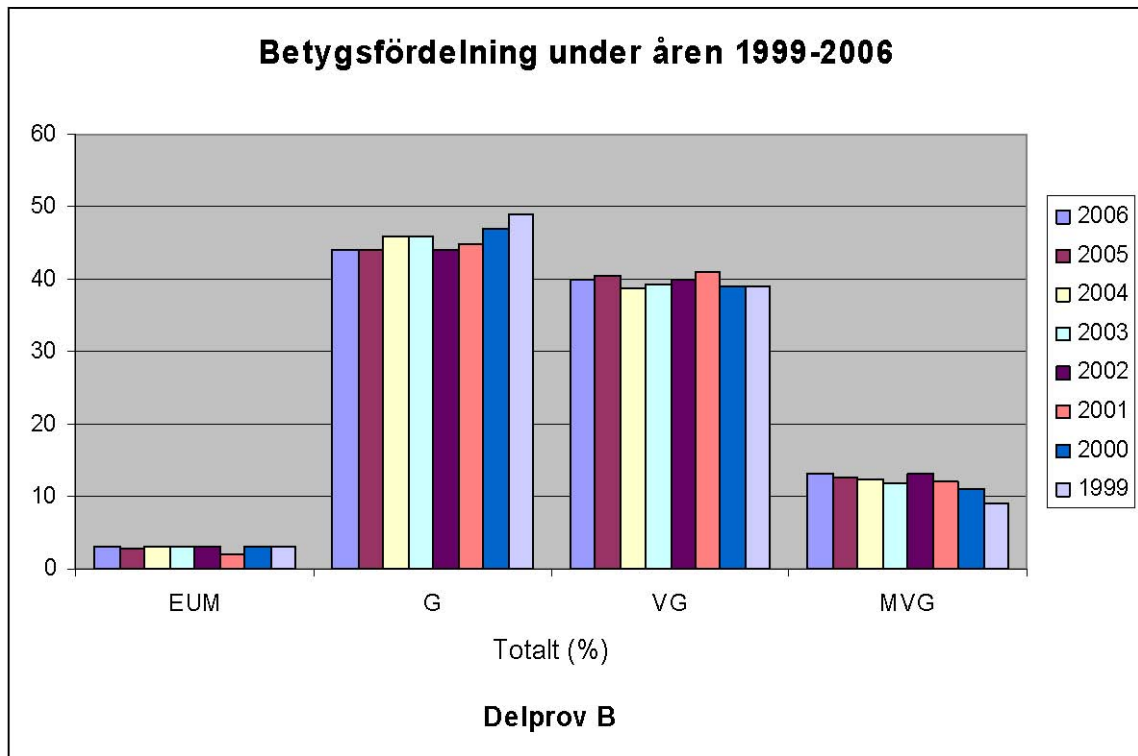
Figur 1.4 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov A (läsförståelsen), uppdelat på kön.

Figur 1.3 visar att betygsfördelning är relativt jämn mellan de olika åren. Jämför man med de övriga delproven är det dock läsförståelsedelen som har störst fluktuationer. En märkbar förskjutning har skett de senaste två åren så att fler elever uppnår de högre betygsstegen, vilket medför att färre elever hamnar på EUM eller G. Figur 1.4 visar liksom figur 1.2 att VG är det vanligast betyget för flickor och G det vanligast betyget för pojkar. Det man kan utläsa specifikt för 2006 års prov är att det är något fler som uppnått MVG jämfört med tidigare år och att förskjutningen har skett stegvis så att färre elever hamnat på EUM och G. För flickornas del har även färre hamnat på VG än året dessförinnan därför att en betydligt högre andel uppnått MVG. Denna tendens har flera enskilda lärare märkt i sina klasser och kommenterat i lärarenkäterna.

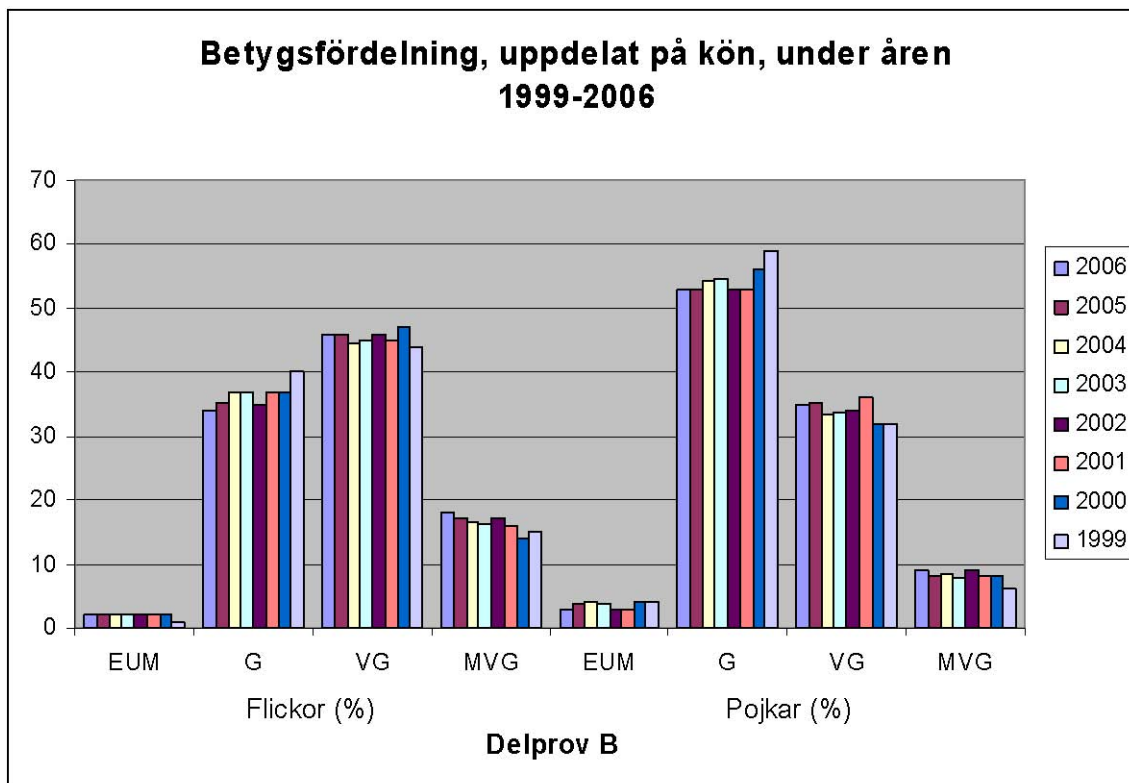
Delprov B

I sammanvägningen av provresultaten på delproven i svenska och svenska som andraspråk tar man hänsyn till att den muntliga delen av provet (delprov B) är mindre krävande än läsförståelsedelen (delprov A) och skrivuppgiften (delprov C). Eftersom provbetyget ska spegla den tyngd delproven har i förhållande till varandra multipliceras siffran för den muntliga delen med 0,2, medan siffrorna för de andra båda delproven multipliceras med 0,4. Detta innebär inte att den muntliga färdigheten betraktas som mindre viktig utan bara att den muntliga färdigheten inte provas lika ingående just i detta prov.

Figur 1.5 visar betygsfördelningen för delprov B under åren 1999–2006 och figur 1.6 samma resultat uppdelat på kön.

Figur 1.5 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov B (muntlig uppgift).

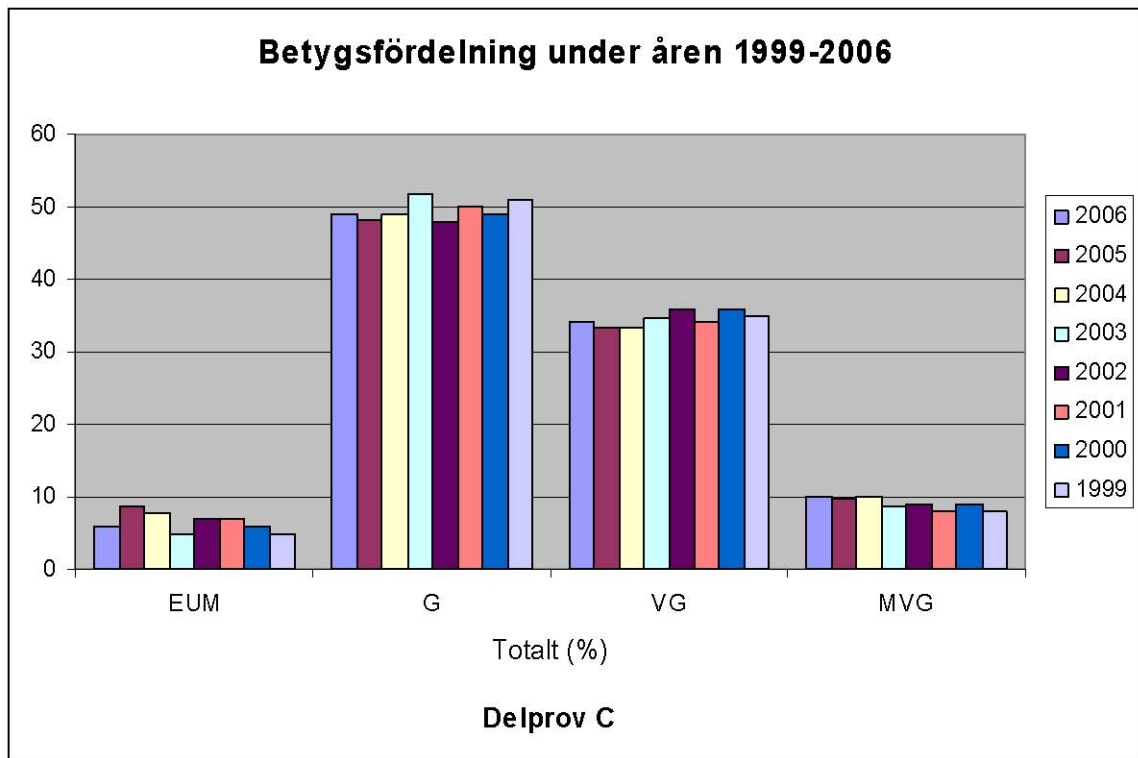
Figur 1.6 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov B (muntlig uppgift), uppdelat på kön.

Figurerna 1.5 och 1.6 visar att resultatet för den muntliga uppgiften i stort sett håller sig konstant mellan åren såväl totalt som uppdelat på kön. De flesta elever klarar G eller mer på delprovet och flickorna visar bättre resultat än pojkarna liksom på övriga delprov.

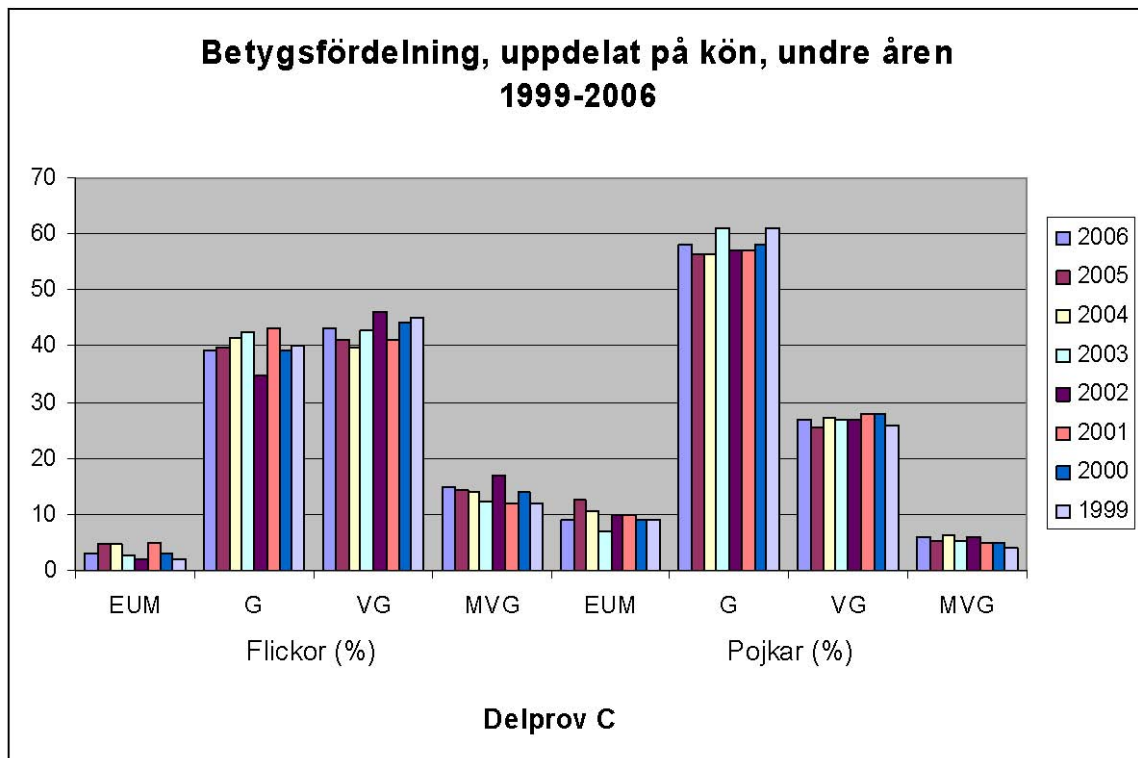
Den större skrivuppgiften, delprov C

En återkommande synpunkt i lärarenkäterna angående delprov C är att man inte vill att eleverna ska skriva med tidsbegränsning. Många lärare arbetar processinriktat och eleverna brukar få skriva utan tidspress. Eleverna brukar också ges möjlighet att bearbeta sina texter innan de bedöms. Vid ett nationellt prov är det dock viktigt att eleverna får tillfälle att visa sin förmåga att använda sin skrivvana i en annan situation.

Figur 1.7 visar betygsfördelningen för delprov C under åren 1999–2006 och figur 1.8 samma resultat uppdelat på kön.

Figur 1.7 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov C (skrivuppgift).

Figur 1.8 Betygsfördelning under åren 1999 till 2006 för delprov C (Skrivuppgift), uppdelat på kön.

Staplarna i figurerna 1.7 och 1.8 visar mycket små variationerna i betygsfördelningen mellan åren. Normalbetyget för pojkar är G medan flickorna har en tämligen jämn fördelning mellan G och VG med svag övervikt åt det senare. Det är relativt få elever som ännu ej uppnått målen, särskilt bland flickor. Å andra sidan är det betydligt fler flickor som når MVG än pojkar.

Tabell 1.3 Elevers val av C-uppgift*

C-uppgift

C1 Vändpunkt C2 Livsviktigt! C3 Ny i X-köping – vad gör jag på fritiden C4 Ensam är inte alltid stark!

Andel elever som valt respektive C-uppgift	Andel flickor	Andel pojkar
46	49	44
41	41	40
8	5	12
5	5	4

*Andelarna är baserade på 2 185 av de elevlösningar som skickats till provgruppen

Tabell 1.3 visar hur elevlösningarna fördelas mellan de fyra skrivuppgifterna i årets prov. Eleverna har i stor utsträckning valt de första två uppgifterna, och endast ett fåtal har valt uppgift 3 och 4. Fördelningen brukar vara jämnare. Vad lärarna anser om årets skrivuppgifter framgår av nedanstående redovisning av lärarenkäten.

Redovisning av lärarenkäten

Årets lärarenkät är insänd av drygt 1700 lärare varav 85 procent undervisar i svenska och 8 procent i svenska som andraspråk. Övriga undervisar i båda ämnena. De flesta lärare är positiva till provet som helhet och skriver att temat Under ytan engagerade eleverna. Inom varje delprov finns det sedan såväl positiva som negativa synpunkter, men framför allt en hel del relevanta frågor och konstruktiva förslag.

Flera lärare som gjort provet tidigare ansåg delprov A (läsförståelsen) var något lättare i år än tidigare, vilket bekräftas av betygsfördelningen på delprovet. Andelen elever som i år nådde betyget MVG på delprovet är högre än tidigare, medan det är färre elever som ännu ej uppnått målen eller fått G i betyg (se figur 1.3). Några lärare skriver att texterna innehållsmässigt låg närmare elevernas verklighet än tidigare och en lärare i Haparanda menar att "provet var bättre anpassat till elever i alla delar av landet än året dessförinnan". En annan lärare skriver att provet har en "bra variation mellan nytt och gammalt" och att det är bra att "hela världen är närvarande". Texten om Dossy lyfts av många lärare fram som alltför svårtolkad. Några lärare skriver att det vore bra med inslag av mindre "litterära" texter och det finns förslag på att man skulle kunna ha mer intervjuer eller artiklar. Dock tycks den allmänna uppfattningen snarast vara att 2006 års A-del var i lättaste laget. Avsikten med några lite mer svårtolkade texter, som exempelvis "Dossy", är att de elever som kommit lite längre i sin tolkningsförmåga också ska möta utmaningar. Frågeformuleringarna till "Liten julnovell" vållade här och var problem eftersom två av frågorna (fråga 10 och fråga 12) låg relativt nära varandra innehållsmässigt, och en del elever drog sig för att upprepa liknande svar. Sådana påpekanden kommer att beaktas vid kommande prov.

I bedömningsanvisningarna till delprov A visas prov på möjliga svar på varje delfråga, men det är omöjligt att förutspå alla tänkbara rätta svar. Detta gör att lärare även måste förlita sig på sitt eget goda omdöme och placera in elevernas svar på olika nivåer i resultatprofilen. Många lärare skriver att det kan vara svårt att få eleverna att förstå att de ibland måste lyfta sina svar till ett generellt plan för att nå nivå 3. För att elever ska få den insikten finns diskussionsunderlag i förberedelsematerialet i det gröna häftet med lärarinformation. Väldigt många lärare har i årets enkät framhållit nyttan av att gå igenom dessa sidor samt även diskussionsunderlaget Kvalitet i text? som finns i en version för elever som läser svenska och en annan för elever som läser svenska som andraspråk.

Ungefär hälften av lärarna uppger att eleverna uttrycker sig positivt om bildmaterialet i texthäftet och från många håll kommer kommentarer om hur man arbetar med det vidgade textbegreppet och bildanalys i undervisningen. Endast 1 procent av lärarna uppger att eleverna reagerat negativt på bilderna medan övriga lärare

skriver att elever inte visat någon märkbar reaktion, vilket väl snarast tyder på att de tycker att bilderna passar in i sitt sammanhang.

Texterna till delprov B (det muntliga provet) används på olika sätt. På vissa skolor ser man dem som ett led i litteraturundervisningen och lärare vittnar om intressanta diskussioner i klassrummet. Texterna beskrivs som varierade och engagerande och 88 procent av lärarna uppger att de är positiva till texturvalet. Enstaka texter bedöms av flera lärare som mindre lämpliga, exempelvis ”Spiken i körsbärsträdet” av Anton Tjechov som flera tyckte var långt från elevernas verklighet. Ett par texter får kritik för att de varit otydligt inlästa, bland annat (o)planerat bröllop av Bali Rai. Inläsningarna får annars som helhet positiva omdömen i den mån de tas upp.

Av några enkätsvar framgår att delprovet kan vara svårt att organisera och att det tar lång tid att genomföra. Ett par lärare tycker att det är orättvist att elever får texter av olika svårighetsgrad att samtala om, medan andra lärare önskar någon slags stegring av svårighetsnivån, så att elever som tidigare visat att de kommit långt i sin litterära mognad ska kunna få extra svåra utmaningar. Som det är nu kan ju faktiskt läraren välja ut lämpliga texter för olika elevgrupper och samma text kan även användas av mer än en grupp, även om man då får försöka hitta olika grupper att göra sin presentation av texten inför. Trots dessa organisatoriska utmaningar svarar drygt 80 procent av lärarna att det har fungerat bra att genomföra uppgiften och ännu fler lärare är positiva till texterna.

Av årets fyra skrivuppgifter i delprov C valdes två av ämnena i betydligt större utsträckning än de andra två (se tabell 1.3). Trots att två ämnen dominerar så starkt anser 93 procent av lärarna att skrivuppgifterna var bra och att eleverna över lag hade lätt att välja ämne och kom igång bra med sitt skrivande. Några lärare i svenska som andraspråk menar att instruktionerna till uppgifterna var för svårt formulerade för att passa deras elever. En av dem skriver att hon fick hjälpa eleverna att komma igång genom att formulera frågor som de kunde ta ställning till i sina texter.

Avslutande reflektioner

I stort sett tycks provet i svenska och svenska som andraspråk för år 9 fungera bra. Lärarna rapporterar ofta att eleverna tyckt att uppgifterna varit intressanta och rent av roliga när den värsta nervositeten lagt sig inför ett prov som alla elever i hela Sverige gör och dessutom på samma dag. För egen del framhåller lärarna ofta att de fått sin preliminära bedömning av elevernas förmåga bekräftad men också att det alltid är några elever vars resultat avslöjar förmågor eller oförmågor som läraren inte tidigare observerat.

För elevernas del ger ett större prov i ämnet ett tillfälle att få visa vad man kan. Vetskapen om att alla elever i hela Sverige gör samma prov och bedöms efter enhetliga principer känns tryggt och rättvist. Att inga bedömningsanvisningar kan vara fullkomliga är visserligen ett faktum, men likvärdigheten i bedömning är ändå betryggande stor.

Samtidigt är bedömningen av provuppgifterna krävande och tar tid och om då inte så mycket ny information kommer fram via provet kan många tycka att vinsten

med ett prov är liten. Vissa uppgifter kan också vara problematiska för vissa elever. Anvisningar om exempelvis anpassning i tid kan uppfattas som otydliga och vissa lösningsförslag ibland, särskilt i läsförståelsedelen, kontroversiella.

I provgruppen och i de bedömagrupper vi samarbetar med strävar vi ständigt mot större tydlighet i alla provdelar. Vi tar vara på synpunkter från lärare som ringer eller skriver. Men ett prov som ska spegla något så komplext som elevers språkförmåga kan inte göras hur kort eller lättbedömt som helst om det ska ge trovärdig information – men det kan å andra sidan alltid förbättras.